

precibus, et pecuniis etiam plurimis, ut sibi sepulchri cura committeretur, enixè elaborarunt: Judæi præ cæteris, quòd Moyses eorum esset legislator, sibi conati sunt adjudicari. Turcarum princeps, quòd Jesu Christi Jerosolymis, Mahometi Meccæ, et Moysis sepulchro in monte Nebo potiretur, quàm maximè efferebatur.

Jesuïtae, Hornius subdit, omnium spem eversuri, illud à Turcis impetrarunt, ut sepulchro, et viis omnibus eò ferentibus oclusis, ne quis se illuc conferret, capitis penâ interdiceretur. Quamobrem Damasci præfectus Morat Sanjaco Jerusalem, et Sarepta imperavit, ut antrum, et ad illud aditum omnem intercluderet. Jesuitarum verò mens ea fuerat, ut corpus Moysis subreptum in Europam ipsi transveherent. Quibusdam itaque montis Libani Drusis assumptis, ad antrum clam profecti, recluso sepulchro nil invenère. Cùm nihilominus ipsius sepulchri quidquam asportare conarentur, Jerusalem Sanjacus re cognitâ, milites misit, qui duris increpatos à cæpto opere prohibuerunt; saxisque ingentibus eò devolutis, viam omnibus omninò imperviam reddidère. Quæ quidem maximam Bizantio turbationem crearunt; verùm inter sapientes quid de eo sepulchro cogitandum, non conveniebat; donec Judeus quidam filius Gad, Sarepta incolta, Jechonias nomine, librum edidit, quo inventum locutum non Moysis Hebræorum legislatoris, sed alterius longè junioris Moysis sepulchrum esse ostendit. Tum de invento Moysis sepulchro spes omnis evanuit.

Hæc Hornius, quæ plurimis sanè difficultatibus evolvuntur. 1° Jechoniam filium Gad Sarepta incolam, qui inventum sepulchrum Moysis non esse scripsit, nunquam extitisse putamus (Bartoloe. tom. 3, p. 950; Basnag. Continuat. Hist. Judeor. tom. 4, l. 6, c. 17, edit. Paris.). 2° Maronitarum patriarcha anni 1655, non *Mataxat*, sed *Joannes* vocabatur; cui anno 1657 *Georgius Beschel* successit. 3° Damasci præfectus, qui eam provinciam gere-

bat, *Beschis* non *Morat* appellabatur, qui deinde summus visirius constitutus, Damasci regimine in filium suum *Maimè* collato, quadraginta post novam dignitatem diebus, prefocatus interitit. 4° Arduum nimis et incredibile, quòd pastores Libani usque ad montem Nebo, leucis septuaginta dissitum ad pascua greges suos agerent. Neque illud similis vero, quòd capellæ trium dierum itinere à grege secederent, et ad pastores suos deinde reverterentur. Cæteræ demùm hujus historie circumstantiæ fabellam undique præferunt; quare et hæc inter ea numeramus, quæ ab Judæis in Moysis *Pethirath* recensentur.

Illud verò de Moysè certò scimus, quòd non morbo, aut senio confectus sit; in mortis enim articulo *nec oculi ejus caligaverant, nec moti fuerant dentes* (Deuter. 5, 47), sed Domino jubente interierit, et quòd ad calcem montis Nebo, seu Phasga sepulture traditus fuerit; quamvis an Eleazar et Josue eundem tumulaverint, an verò Deo mandante per se ipsum Moyses in loco, ubi decessit, sese composuerit, ignoramus. Scimus præterea, S. Michael cum demone de Moysis corpore disceptasse; quo in discrimine S. Michael gravioribus verbis demone minimè excepit, enuntiassè contentus: *Imperet tibi Dominus*. Hujus verò disceptationis circumstantiæ latent; quæ quidem sensibili modo instituta non fuit. S. Michael, demonisque nature accommodatis, eundem prohibuit, ne Moysis sepulchrum Judæis proderet, eosque ad idololatricam facillè impelleret.

Locum denique, quem S. Judas producit, ab apocrypho libro, de *Moysis Assumptione* inscripto, longè alio ab utrisque, quos Gaultminus Parisiis 1629 edidit, et *Pethirath Mose* appellavit. S. Apostolus, juxta Patres, exhaustit. Ipsum verò librum de *Moysis Assumptione*, à nobis omninò deperditum, ante Christi adventum, eodem fabularum gustu, quo uterque *Pethirath* post templum à Romanis eversum, græcè conscriptum arbitramur.

INSTRUCTIONES ET MYSTERIA

QUE IN SINGULIS PENTATEUCHI LIBRIS CONTINENTUR.

I. GENESIS. — Per Genesim primò nobis innotescit essentia ipsa Dei, quem docemur esse Deus supremum, auctorem et principium om-

nium entium, creatorem orbis et omnium ejus motuum rectorem, et eum in quo nos ipsi vivimus, movemur et sumus.

In hoc libro attributa divina undique referunt. Incredibilis facilitas quæ Deus dedit esse huic orbi vastissimo, creatorisque quibus impletur, nos maxima sentire cogit de ejus potentia; dicit, et omnia sunt; jubet, et omnia creantur.

Constans et immutabilis ordo quem constituit, non solum in volvendis sideribus, sed etiam in servandis propagandisque omnibus variis plantarum, animalium, cæterarumque creaturarum speciebus, sapientiam ejus magnificat.

Eximia dona quibus hominem ditat, hunc ad imaginem similitudinemque suam creando, gratia quibus hunc cumulat, ipsi summum in creaturas intelligentiæ carentes dominium attribuendo, felicitas quæ illum beat, in loco deliciarum ubi creatum collocat, cura quæ illi adjungit auxiliatricem ipsi similem, quæ, ex unâ ejus costâ formata, caro sit ejus ex carne, et os ejus ex ossibus, Dei bonitatem demonstrant.

Justitia ejus apparet in penitentia quam homini peccatori, seminique illius imponit, tum in variis pœnis quibus afficit veterem orbem, aquæ diluvio scilicet, Sodomam et Gomorrhæam cum demone de Moysis corpore disceptatores à quibus poenam culpæ per ipsam vitam repetit.

Providentia ejus patet in curâ quæ Deus omnia quæ inter homines aguntur regit, quæ insanas eorum libidines sapientium consiliorum suorum ministras esse cogit, ut videre est in historiis sanctorum patriarcharum, Abrahami, Isaci, Jacobi, Josephi.

Præsentiam suam manifestam facit securitate quæ prænuuntiat Noe diluvium; Abrahamo ipsius posterorum varios status, Sodomæque ruinam; Jacobo, quæ sors maneat tribus ex duodecim ejus filiis nasciturus; Josepho, exitum Israel de Ægypto, reditumque in terram Chanaan.

Misericordia ejus supra omnia ipsius opera effulget: specialiter in promisso quo pollicetur homini sese hominis peccatum esse reparaturum, et in modo quo promissum adimplet. Satanas homini persuserat, si de fructu prohibito comederet, ipsum Deo similem futurum esse, homoque, Dei præceptum frangens, se bestiis assimilaverat. Deus, ad reparandum hominis casum confundendaque Satanae consilia, Filium suum homini similem fieri vult, ut in ipso et per ipsum verè similis Deo homo efficiatur; et quia Satanas per feminæ ministerium hominem seduxerat, Deoque rebellem fecerat, Deus ex solâ feminâ vult nasci hominem-Deum per quem salvandus est homo, per

quem eluenda est injuria quam Deo infudit Adamæ inobediencia. Et misericordiam Dei arguit, tum electio gratuita quæ Abrahami, Isaac, Jacob, eorumque posteris ad formandum Dei populum adscribuntur, tribusque Juda ut ex eâ Messias exoriatur, tum in promisso gratuito etiam benedicendum esse omnibus nationibus in personâ hujus divini liberatoris, ex quo velut ex fonte profuunt in omnes gentes cœli benedictiones.

Ille divinus Redemptor promittitur primò Adamo qui modò peccaverat. Reipsa ad Noe, qui solus caput novarum gentium fit, promissio devolvitur; ad Sem transit, unum ex ejus filiis qui dux factus est stirpis electæ; fixa manet super Abraham quem Deus expressè vocat ut ex eo sui populi decem, omnium credentium patrem et exemplar faciat: hæc iterat; hæc vicissim repetit Isaac Jacoboque Abrahami filio nepotique; hic eam transmittit filio suo Jude, ut duci tribus unde exorturus est hominum Redemptor.

Nec Deus tantummodò hominibus promittit divinum Salvatorem, sed et in Adamo ejusque nepotibus multa facta inveniri vult, quæ, vel parabolarum et ænigmatum mysteria hujus Redemptoris et quiddam ad illum spectat, prænuuntiant. Sic mors ejus in cruce, ubi ex latere transfixo Ecclesiam, sponsam suam genuit, representatur in illo sapore Adami per quem Eva, uxor hominis, ex costâ mariti nascitur; injusta violentaque nex quam ex invidiosis fratribus accipiet, fingitur in Abel à Caino fratre suo trucidato; abditæ Deoque omninò sacra vita figuratur in Henoch, ante Deum gradiente; qualitas ejus Salvatoris mundi, in salute quam Noe orbi offert; regale ejus sacerdotium, in Melchisedech; ejus sacrificium, in Isaac; labores ejus, in Jacob; dolores ejus et resurrectio, in Josepho humiliato, dein exaltato; ejus inter gentes regnum in Josepho Ægyptis imperante; futura Judeorum revocatio, in Jacobi liberis cum Josepho fratre suo reconciliatis.

Ecclesia, hujus divini Salvatoris sponsa, representatur tum per Evam, uxorem primi hominis, viventiumque matrem, tum per arcam ubi Noe cum familiâ suâ diluvium universale effugit, quæ cæteri omnes extinguuntur; tum per Saram, uxorem Abrahami; per Rebecca, uxorem Isaac; per Rachel, uxorem Jacobi; per Aseneth, uxorem Josephi.

Discretio quæ Deus reprobatos ab electis sejungit, et specialiter Judæum incredulum à

populo fidelis, tum ex Judeis, tum ex gentilibus, significatur à Caino fratribusque ejus, Abiele et Seth, filiis Adami, à Chanaan, fratribusque ejus Sem et Japhet, filiis Noe, ab Ismaele et Isaco, filiis Abrahami, ab Esaù et Jacobo, filiis Isaac, à Josepho ejusque fratribus, filiis Jacobi, à Phares et Zarà, filiis Judæ, à Manasse et Ephraim, filiis Josephi.

Creatio mundi visibilis imago est creationis mundi spiritualis quem Deus per Jesum Christum creavit. Multoties in psalmis David id nos monet, quum miracula redemptionis sub imagine miraculorum creationis depingit. Illius symboli veritas à prophetis confirmatur, quum formationem Ecclesiæ annuntiantes, dicunt Deum coelos novos et novam terram creaturum. Sanctus Paulus ipse nobis prima rudimenta hujus allegoriæ devolvit, dicens: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*, vel quum evangelicam missionem his verbis expandit: *Qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu*. Distincta lux à tenebris, terra à maribus, significat quomodo sejungit Ecclesiam suam, luminibus fidei illustrem, discretamque de gentibus non sanctis, ab istis populis quos obscurat infidelitas, quibus sua dominatur libido. Arborea et planta, terræ ornamenta, sol, luna et stella, cœli ornamenta, simulacra sunt ipsius Jesu Christi, Ecclesiæ ejus, turbæque electorum, qui sunt ornamenta orbis spiritualis. Pisces et aves, domestica, fera, vel repenti animalia representant homines in mundo viventes, hærentes terrenis, vel à mundo segregatos et ad cœlum continuo ardentibus animis tendentes. Denique, primus homo, Adam, à divo Paulo vocatur forma futuri, id est, venturi Jesu Christi ipsius, quem Apostolus vocat secundum hominem, novissimum Adamum. Sicque sanctus Paulus expandit conclusivè illam operis sex dierum allegoriam, nec aliud curæ relinquit quam explorationem relationum per quas inter se junguntur extremitates.

In verbis ab Adamo, Evæ uxore conspecta, prolatis: *Homo adharebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*, indissolubile matrimonium esse Jesus Christus nobis aperit, divusque Paulus nobis detegit magnum et ineffabile mysterium nuptiarum inter Christum ejusque sponsam Ecclesiam. Idem nobis exhibet Apostolus septimo die Deum quiescentem, quasi imaginem quietis quæ per æternitatem electos

suos habuit; quasi desponsatas Jesu Christo futurasque ejus uxores, vult ut animas nostras habeamus, timeamusque ne Serpens qui *Erant* seduxit et nos ipsos seducat. Cruorem Abelis cum Christi cruce comparat Joannes, nosque monet ne Caini maleficia æmulemur.

Jesus Christus, in Evangelio, ipse confert quod in *diebus Noe et Loti* accidit, cum hæc que futura sunt in die quæ Filius hominis aparebit super nubes, orbem judicaturus. Diluvium universale, Sodomaque excidium in fandum representant anathema quo Deus in fine seculorum totam reproborum turbam execrabitur. Sanctus Petrus etiam in aquis diluvii imaginem nobis exerit aquarum baptismalium, quæ nos puros et salvos faciunt, ut aque diluvienses terram puriore, salvumque cum familia sua Noe fecerunt. Sancti Petrus et Juda concordî similitudine ostendunt nobis ignem quo Sodoma Gomorraque consumptæ sunt, ut simulacrum flammarum æternarum quibus vorantur impij.

Jamque David observaverat promissum Messiam simul futurum esse totius terræ regem, sacerdotem in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hanc allegoriam evoluit sanctus Paulus nobisque innumeras relationes inter Jesum Christum et Melchisedech patefacit; adeò ut, eo iudice nos doceat ipsum Scripturæ sacræ silentium, quum Melchisedech neque patrem, neque matrem, neque stirpem, neque principium, neque finem attribuens, eum ideò magis Filio Dei, sacerdoti æterno, assimilat. Nobis Abrahamum ostendit non solum ut credentium patrem, tum Judeorum, tum gentilium, sed etiam ut nostræ fidei exemplar. Sanctus Paulus uxores christianas jubet Saram sicut matrem venerari, imitarique erga maritos suos ab illa prolato Abrahamo obsequium. Sanctus Paulus assertit, omnia quæ de duobus Abrahami uxoris, Agar et Sarà, de ipsarum filiis Ismael et Isaco dicta sunt, allegoriam esse, quæ finguntur et duo populi, et duorum populorum duplex fœdus. In Isaco, sacrificio suo superstitie, nobis parabolam indicat resurrectionem Jesu Christi prædicantem.

Sancti Patres viam ingressi sunt à Jesu Christo Apostolisque jam tritam. In antiquis factis detexere nobis fontem ædificandorum morum, instruendæque fidei. Sanctus Augustinus ut certum principium profert, quod « horum sanctorum qui præcesserunt tempore nativitate Domini, non solum tempore, sed etiam vita, et conjugia, et filii, et facta, prophetia

« fuit hujus temporis quo per fidem passionis Christi ex gentibus congregatur Ecclesia. »

Eandem ac sancti Patres viam tenentem doctissimi peritissimique interpretes, utque illi, arcana mysteriaque investigaverunt, quæ velo eventuum libro Genesis mandatorum operantur. Prætermittimus jam dicta de arcâ Noe, historia Abrahami, Jacobi, Josephi, tum in introductione, tum in Pentateuchi commentario. Ibi varia reperire est explicandis mysteriis non inutilia.

Exodus. — Si hominibus innotuit essentia Dei per grande opus creationis, quo se esse ens supremum solum entium omnium principium probat, longè adhuc mirabiliore modo inclaruit in exitu Israel de Ægypto et ejus in terram Chanaan introductione, siquidem, adimplendo promissa Israelitarum patribus, se manifestat ut ens immutabile, quod erat, est et erit, quodque omnia sapientia regens, potentia suâ exequitur omnia quæ bonitate infinita pollicitum erat. Illud ipse Moysi notum fecit, quem ad liberandum populum suum mittebat: *Ego ENS, qui apparui Abraham, Isaac et Jacob in Domino omnipotente et nomen meum JEHOVA (quod significat ENS) non indicari eis; peperi fœdus cum eis ut darem eis terram Chanaan quod prius cum Abraham, Isaac et Jacobo Et scietis quod ego sum ENS. ... Inducam vos in terram... Ego ENS...* Per promissionum adimpletionem scietis quia sum Ens immutabile et omnium Dominus.

In hæc liberatione emittit non tantum immutabilitas divina, tum in essentia, tum in decretis, sed etiam quantam se præferret ejus potentia, apparuit tum in signis repetitis quæ in Ægypto operatur ut Moysen suum esse ministrum et interpretem manifestaret, tum in transeundo Rubrum mare, cujus aquas scindit ut via pateret libera populo suo, dein agglomerat, ut persecutores gentis electæ Ægyptii immergerentur. In omnibus Scripturis veteribus commemorantur hæc signa, continuo iterantibus Deum eduxisse Israelitas ex Ægypto in manum forti et in brachio extenso, id est, omnipotentia suæ virtute explicata.

Justitiam ejus præsertim reperies in induratione cordis Pharaonis de qua re interest, ut annotetur et rectè intelligatur violenta vox quæ utitur, quum de rege loquens, multoties iterat audiente Moysè hoc verbum: *Indurabo cor ejus*, id est, sinam ut ejus cor obdurescat; Deus enim non malum ipse facit, sed permittit, justo judicio peccatorem innatæ malitiæ dedi-

tum credendo; sicque, ut notat sanctus Augustinus, quum Deus indurat peccatorem, non ipse in corde sontis scelerum indurationem inserit et creat, sed tantum abstinat ab illa misericordia, quam exercendo posset duritiam cordis superare. *Nec obdurat Deus impetiendo malitiam*, ait D. Augustinus, *sed non impetiendo misericordiam*; quumque Deus non impertitur hanc misericordiam, verè indignis et immerentibus eam recusat: *quibus enim, ait jam citatus auctor, non impertitur, nec digni sunt, nec merentes, ad potius ut non impertatur, hoc digni sunt, hoc merentur.*

Illucet ejus sapientia in bono quod ex ipso malo exprimeret scit, et ad quod assequendum malum permittit. Hoc nos docet per Moysen Pharaoni dicentem: *Posui te ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terrâ*. Propterea constituit eum in solio Ægypti; propterea regnantem justo judicio derelinquit, duritiae cordis sui prædam, ut Domini jussibus rebellis, dum ejus populum coercere nititur, manifestam faciat in se fortitudinem et potentiam Domini liberantis.

Misericordiam ejus testatur tum liberatio Israelis, qui tot beneficiorum immemor, continuo murmuribus Moysen, aut potius Deum ipsum, cujus legatus est Moyses, fatigat, tum præcipue in hæc voce ad Moysen, quum ostensurum se gloriam suam ei pollicetur: *Misererebor cui voluero, et clemens ero in quem mihi placuerit.*

Audiendum est divus Paulus, quum ipse hos textus confert, et applicat altissimo prædestinationis mysterio: *Quid ergo dicemus?* ait Apostolus, *numquid, iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Misererebor cuius misererebor, et misericordiam præstabo cuius misererebor: Ergo neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam et annuntietur nomen meum in universâ terrâ. Ergo cuius vult miseretur, et quem vult indurat. Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? Voluntati enim ejus quis resistit? O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus lutæ ex oldem massâ facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? quod si Deus volens ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustulit in multa patientiâ vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitiis gloriæ suæ in vasa misericordiae quæ præparavit in gloriam.*

Dogma aliud maximi momenti Jesu Christus ipse nos docet in Exodo, immortalitatem scilicet animæ, et per necessariam consequentiam, resurrectionem futuram corporum; nam dicit Jesu Christus Sadduceis qui hanc esse negabant: *De resurrectione mortuorum non legisistis quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob; non est Deus mortuorum, sed viventium; sic ergo magnoperè erratis.* Abraham ergo, Isaac et Jacob vivunt, quamvis hanc mortem subierint, per quam corpus ab animâ separatur. Mortuum est corpus, anima autem vivit, eaque vivente et corpus reviviscet, quia formata est ut cum corpore conjungeretur suo, et æquum est corpus electorum Dei, quod meritorum animæ particeps fuit, quàm ei sociaretur, animæ etiâ rursus adhærere, in participationem remunerationis, ut et justum est corpus peccatorum, quod demeritis animæ socius fuit quàm ipsi adhæreret, tandem animæ rursus juagatur, in participationem supplicii. A tribus Evangelistis sancto Mattheo, sancto Marco, sancto Joanne, hæc vox Jesu Christi commemoratur.

Ipsæ nobis representatur Jesu Christus in Exodo, 1° per Moysis et Aaronis personas. Illum Moyses representat, ut legislatorem, mediatorem, redemptorem; Aaron, ut pontificem. Nam, quamvis longè præstet ministerium Jesu Christi ministerio Moysis et Aaronis, unum cum alio comparat sanctus Paulus, relationes et differentias simul illustrando. *Considerate, inquit, Apostolum et Pontificem confessionis nostræ Jesum, qui fidelis est ut Moyses, et vocatus à Deo tanquam Aaron.* Hæc sufficienter memorant omnia quæ sanctus Paulus de hoc subiecto disseruit.

Duabus figuris expressiùs adhuc Jesu Christus in Exodo representatur, paschali agno scilicet et mannâ. Ex quo inter Judæos apparet, sanctus Joannes Baptista Salvatorem divinum his verbis indicat: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi; ecce qui per cruorem suum mundabit peccata vestra, angelo exterminatoris vos subripiet, à servitute dæmonis vos eximet, ut fœdus cum Domino ineat. Sanctus Joannes Evangelista nos docet reverè agnum paschalem imaginem esse Christi etiâ similem in caeremoniis quibuscum ritè immolabatur, sicut per præscriptionem ne agno rumperentur ossa, prædictum fuerat quod eventit Jesu Christo crucifixo, cujus ossa rupta in cruce non fuerunt, dum contra duobus latroni-*

bus inflictum est id supplicii genus. Aliùs adhuc penetrans sanctus Paulus in agno paschali ritè immolato et ritè manducato documentum nostræ fidei morumque normam ostendit: *Expurgate, inquit, vetus fermentum, ut sitis nova conspersio sicut estis azymi. Etenim pascha nostram immolatus est Christus; itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitie, sed in azymis sinceritatis et veritatis.* In memoriam nobis etiâ revocat sanctus Petrus accuratissimè, non in corruptibilibus auro vel argento nos fuisse redemptos, sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati, Christi. Denique, in Apocalypsi, Jesu Christus ante thronum Patris ostenditur quasi stans et immolatus Agnus: stans, quia vitâ fruitur, et quasi immolatus, ex eo quòd post resurrectionem vulnera accepta cicatricibus indicat, signaque immolationis suæ servat; et plerumque, in Apocalypsi, suavissimo nomine Agni designatur.

David etiâ ad mysteria in Exodo conclusa animos nostros erigit, tum quàm nos monet facta à se commemorata et consignata esse parabolas et ænigmata, tum quàm mannam vocat *frumentum cæli, panem angelorum*, etiâ *panem Dei*; Judæis enim hæc verbum Jesu Christo commemorantibus, et illud mannam esse interpretantibus, dixit Jesus ad eos: *Amen, amen dico vobis, non Moyses vobis dedit panem de cælo; sed Pater meus dat vobis panem de cælo, qui dat vitam mundo. Ego sum panis vite; ego sum panis vivus qui de cælo descendi.* Sic Jesu Christus nos certos facit, omne quod David de mannâ dixerat, verè parabolicè et ænigmatiè dictum fuisse, *panemque cæli, panem Dei* quem nuntiat, idem esse ac *mannam eucharisticam*, quæ sola mannæ nomen meretur. Aliùs etiâ nos introspicere facit Apocalypsis, nobis in sanctuario *mannam occultam* ostendens, ut imaginem beatitudinis quæ à Deo in æternitate reservatur electis: quia enim verò, ut in hæc terrâ sub velo sacramenti Jesu Christo adiungitur, sic in cælo contemplatur eum facie ad faciem, ipsi perfectiori et longè magis familiari modo adjuncti erimus. Sic in deserto mannam edimus, mannam et in sanctuario cælesti esuri, sed eâ ratione, quam nec verba pingunt, nec mens cogitare nostra potest, ita ut verè *oculta nobis sit manna.*

Sanctus Paulus non solum per mannam quæ vescebantur Israelitæ in deserto intelligi vult escam spiritalem quam à Jesu Christo in Eucharistiâ accipimus, sed etiâ nobis indigat

petram ipsam unde exoriebatur aqua ad Israelitarum potum, ut imaginem Jesu Christi qui Christianos viventes alit in mundo, qui eos monet, sequitur, et circumdat per gratiam et et Spiritum suum, usquedum in terram verè promissam introierint. Latius etiâ expandit inclusa in Exodo mysteria: aquas maris ab Israelitis superatas, aquas nubes eos præcedentis, ut imaginem aquarum baptismalium; montem Sinai ut simulacrum Jerusalem terrenæ, in sericitatem metis generantis indicat; legem in hoc monte datam, ut pedagogum homines ad Jesum Christum adducturum, ut ex eo per fidem acciperent quam ex se ipsâ lex dare nequibat, plenam justitiam; velum Moysis quod coactus os suum in conspectu populi cooperit, ut imaginem obsecratorum usque in hunc diem Judæorum. Alibi disserit de jussu quod dedit Dominus in Exodo, quàm Moysi tabernaculum ordinandum construendumque committens, addit: *Fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est, indeque concludit, ut jussum fuerat, tabernaculum figuram et umbram fuisse celestium.*

Idem nobis Apostolus ubique Jesum Christum ostentat ut finem legis, cujus promissa figuræque adimplet. Eo auctore, munera quæ manent Israelitis, debili fulgore præannuntiant fulgentem, quæ Christianis paratur, gloriam; peritiam eorum pœnæque quasi exemplaria nos monent quantâ fidelitate servanda sit nova lex, quæ non tantum delicta nobis indicat, sed etiâ veræ justitiæ veræque salutis nos participes facit.

Nobis etiâ sanctus Paulus aperit latens sub figurâ mannæ documentum non contemnendum, quàm Corinthios ad auxiliandum fratribus per elemosynam hortatus, addit: *Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate, ut et illorum abundantie vestra inopia sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est (de mannâ): Qui multum, non abundavit, et qui modicum, non minoravit.*

Alibi sanctus Paulus in memorationem nobis exhibet quartum Decalogi præceptum, Deo Israelitis dicente: *Honora patrem et matrem, ut sis longævus in terrâ quam dabit tibi Dominus Deus tuus.* Et adnotat hoc esse primum in promissione. Sic nos docet ponderanda peculiari attentione animi omnia hujus divini libri verba.

Idem Apostolus, postquam in exemplum nobis proposuit fidem Abel, Henoch, Noe, Abraham, Saræ, Isaac, Jacob et Joseph, potissimam fidem Moysis et ejus parentum, Israelitarumque qui cum eo mare Rubrum tra-

jecerunt, laudibus extollit. Memoranda ipsius de his tribus verba audiamus: *Fide, inquit, Moyses natus, occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eò quòd vidissent elegantem in factum, et non timerunt regis edictum. Fide, Moyses grandis factus, negavit se filium esse filie Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores diticias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi; aspicebat enim in remunerationem. Fide, reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis; invisiibilem enim tanquam videns sustulit. Fide, celebravit Pascha, et sanguinis effusione, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. Fide, transierunt Rubrum mare, tanquam terram aridam, quod experti Ægyptii, devorati sunt. In Apocalypsi denique, apparent sancti victores Bestia in mari vitreo et ignito, ibique canticum Moysi, servi Dei, et canticum Agni cantant, quod perlicit incognitam demonstrationem, scilicet liberationem Israelitarum imaginem veram esse liberationis electorum, canticumque Moysis, post maris Rubri transfretationem idem esse ac canticum electorum.*

Certis circumscripti limitibus, hujusce libri instructiones et mysteria latius investigare non possumus. Unicuique igitur lectori dulce munus relinquatur plura erudiendi, quod sanè haud erit difficile, si textus Exodi cum novi Testamenti libris, et præcipuè cum Epistolis divi Pauli, conferatur.

LEVICITIS. — Meminisse debent Christiani librum hunc percurrentes felicis discriminis quod Judæos inter et ipsos divinitus positum est. Quod luculentissimè docet Epistola S. Pauli ad Hebræos. Ut enim annotat ille maxime inter Apostolos, Judæi sacerdotes habebant homines imbecilles, mortalitati peccatoque obnoxios; sacerdotem verò Christiani habent Christum, Filium Dei, immortalem, sanctum et in æternum perfectissimum. Judæi sacerdotes secundum legem successiones carnalis instituebant; Christus autem secundum virtutem vitæ immortalis. Hi sacerdotes alii aliis succedebant, idè quòd mors prohiberet ne lidem semper permanerent; Christus autem sempiternum habet sacerdotium, unde salvare in perpetuum potest per semetipsum accedentes ad Deum, semper vivens ad intercedendum pro illis. Judæis sacerdotibus necessitas erat quotidie prius pro delictis suis hostias offerendi, deinde pro populo; Jesus Christus autem sanctus, innocens, segregatus à peccatoribus et excelsior cælis factus, non peccatorum suorum

penas habet luendas, unaque oblatione delevit peccata populi, cui suae immolationis merita aptavit. Judaei sacerdotes sanctuarii terrestri ministri fuerunt et tabernaculi figurativi: Christus autem sanctuarii caelestis minister et tabernaculi veri, quod fixit Dominus, et non homo. Judaei sacerdotes in prius tabernaculum semper introibant, ut ibi dona sacrificia offerrent, quae non poterant conscientiam eorum mundare qui cultum hunc Deo exhibebant. Christus autem, futurorum bonorum pontifex, semel introivit in sanctuarium caeleste, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, hominibusque comparavit non legalem et ad tempus munditiam, sed veram sanctitatem et redemptionem aeternam. Sacerdotes Judaei Deo adstabant quotidie ministrantes et eisdem saepe offerentes hostias quae nunquam poterant tollere peccata; Christus autem, una pro peccatis hostia oblata, in sempiternum sedet ad dexteram Dei, unaque oblatione consummavit in sempiternum sacrificios. *Si enim, ait S. Paulus, sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulae aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, exteriorem et carnalem conferendo munditiam quae jurante cultui figurativo legis ministrare possint, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortis ad serviendum Deo viventi et vero!* (Ad Heb. c. ix, v. 13, 14.)

Quam gratos praeseferent animos Christiani si, veteris Testamenti librum hunc legentes, ad veritates attendant quas aperit eis in Novo Spiritu sanctus! Quanto exultaturi sunt gaudio, si recogitent quae ab eodem Spiritu sancto ipsi doceantur, scilicet, talem habere se Pontificem ut consederit in dextra sedis magnitudinis Dei; qui pro sanctitate sua omnia peccata destruxit; qui pro potestate sua introduxit nos in sanctum caelorum; qui pro bonitate sua, ut posset compati infirmitatibus nostris, tentatus est per omnia pro similitudine, absque peccato! Quam fideli gradu sectabantur hanc viam novam et viventem, quam militavit! Quam fidenter adhibuit thronum gratiae ut misericordiam consequantur et gratiam inveniant in auxilio opportuno. (Ibid. c. iv, v. 16.)

Regulas generales ad intelligentiam veteris Testamenti constituendo notavimus, omnes praescriptos ritus in Levitico utiles fuisse ex eo tantum quod magnam crucis immolationem representarent figuris, quae scilicet sola diversis

oblationes Judaeorum in se complexa est, quae etiam pro infinita excellentia sua, diversis quae affectibus suis, promerita fuerat ut figuris praenuntiaretur. Ille aliquot exemplis illustremus. Ad quid spectabat vetitus summo pontifici, cum mortis minitiatione, in sanctuarium introitus, quoquo anni tempore, nisi sanguis unius hostiae effusus fuerit (Exod. xxx, v. 10, Lev. xvi, 2)? Haec rigidè consulta nonne significaverant iratum hominibus Deum, ad interfectionem perniciem minitatum esse populo Israel, ipsique pontifici, si eos ut distinctos à sanguine filii sui dilectissimi consideraret; hæc tantummodo hostiæ, quæ ipsi placere unice promerita fuerit, placari eum potuisse, non stare ante eum licere cuique, nisi hujus hostiae memoriam suscitet, nisi saltem immolationis signum praeseferat, quæ sola imago iratum hominibus Deum, placatum, amantem et benedicientem nobis facere possit.

Ad quid spectabat hæc obligata peccatoris et ipsius pontificis impositio manuum super caput immolanda pro peccatis hostiae (Lev. iv, 4)? Nimirum significabatur in suo loco veram ab eo hostiam adductam fuisse, cujus praesens hostia nil nisi imago erat, siquidem digna mortis redemptio debita peccatoribus esse nocebat; incumbere Christo scelorum piaculum, emendandamque pretio mortis ejus creata remissionem quam ex se ipso promereri non poterat: Augustissimus equidem ritus, quem adhuc Ecclesia exercet, ante donorum consecrationem!

Ad quid spectabat hircus iste emissarius (Levit. c. xvi, v. 5) effusus anathematibus in die solemnium piaculi publicè operatus, libertatem vitamque ex immolatione innocui arietis excipiens, dum hic immolaretur pro veteribus novisque totius populi peccatis et extra castra integrè cremaretur? Jesum Christum significabat, extra portam, ut monet S. Paulus, passum, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, totumque pro peccatis immolatum.

Huc imperfectæ immolati arietis imaginem, quæ significabatur tantummodo peccata praeterita et praesentia, quam distinctiora adducti lineamenti ritus immolanda vaccae rufae (Num. xix, 2 et 19) (1) ad implendam ideam

(1) Hæc praeventius quod spectat ad excommunicationem in Numeris solum memoratam, sed ita illis de quo agitur adstrictam, ut eas septari noluerimus. Utile est nonnunquam diversas res notabiles quae passim sacris Scripturis insunt conferre; inde enim sese mutuo lumine illustrant.

immolati Christi, cujus sacrificium aequè pertinet ad omnes futuras iniquitates, cujus immolatio omnibus piandis etiam futuris peccatis succurrebat! Cruenta quidem in origine sua, sed pura et incruenta in applicatione et usu suo erat; unica, tamenque omnibus communis; universa, omniumque piaculorum pars necessaria, quæ non nisi auxiliante et immixto illo pulvere mystico peragi poterant; permanens et perpetua, semel pro omnibus oblata, sed vim indelebilem et semper agentem servans. Hujus effectus omnes participes erant, cunctisque sufficiebat; et cuique sotti aderat, simul atque aliquam habem diluendam habebat.

Quid indicabat alius ille ritus, in immolatione pro peccatis solitus, in quo sacerdos aspergebat sanguine hostiae septies contra velum? Significabatur affectatà illà iteratione, publicè agniti fuisse hunc sanguinem non posse sibi aditum in sanctuarium rumpere, precibusque summo ferentibus invocari veram pro peccato hostiam, ut subveniret illud apertura obicesque praefectura importunos, quibus homini obcludebatur aditus ad thronum Dei, quibusque velabatur ipsis irata Numinis facies. Tribus primis Evangelistis quid aliud visum est, nisi ut attenderemus ad hanc figuram adimpletam, quàm nos mouerunt, statim post humanitatem sanctam, quæ veli instar divinitatem occultabat, morte crucis scissam, velum quoque templi, quod ejus figura erat, non educatum, sed scissum fuisse à summo usque deorsum? Inde nimirum significabatur jam, ut patebat omnibus introitus secularis sanctuarii, ita, omnibus abruptis quæ Deum inter et hominem objiciebantur, patere amplissimè ad ipsum reditum omnibus, caelique portam pandi et impedimentis eximi.

Quis Christum non agnoscat in mutatione illà perpetuae immolationis quæ jam constat solummodo immolato vesperè manèque agno, altari indesinenter imposito, in odorem suavitatis ad caelum hostiæ, quæ omnium aliarum locum obinebat? Hoc symbolo unico S. Joannes in Apocalypsi Christum immolatum vidit.

Quòd si aras nostras inspicat, quis iterum non Christum agnoscat, sub mysticà figurà panem usque in conspectu Domini positum? Quàm magis sensibili declarasset Deus ratione, in conspectu sibi poni velle semper immolatum panem caelestem; hæc se hostiam longè præ cæteris acceptam habere, aliquando unicam et sempiternam futuram, et indesinen-

ter offerendam servandamque in altari puro et incruento?

Quàm alto et mystico sensu prohibuit Deus ne populus ederet sanguinem, jussitque ut accuratè servaretur, irrigandi causâ altaris sui ad remissionem peccatorum. *Ego enim, inquit, dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, et sanguis pro anima piacula sit.* Non sanguinis effusionem fieri veto, sed manducationem. Corpus animantium pro corpore vestro, sanguis autem pro animâ vestrâ erit. Ex horum carne vescemini, et eorum sanguine peccata piabitis. Altare meum hunc accipiet, non autem vos; mihi reservatur, vobisque necessarius est ut me flectere possitis, et usquequàm de dignâ hostiâ donando pacatum feceritis, hunc semper à vobis exigam, hunc nunquam vobis bibere licebit. Hoc signo cognoscetis quòd retineantur peccata vestra, scilicet quamdiù durabunt sacrificia in quibus sanguis mihi seponitur. Quàm autem maximo et unico sacrificio omnia cætera abolita fuerint, cum fructu bibetis sanguinem quem vestra effuderint scelera. Hunc à vobis jam non repetam, ex eo quòd non jam iras in vos servaverim; hunc autem accipietis ut fontem vite novæ; agnique immortalis vita, sanguinem ejus secuta, cum eo et per eum transibit in corda vestra, usque æternos faciet justos faciendos.

Commemoratis quæ ad sacerdotium spectant et sacrificia, aliquid de festis diebus notemus. Maximi ponderis præter omnia videtur animadvertere quàm mirè omnia hæc festa et subsecutæ ea caeremoniae suscitandis ad Deum animis quadrarent, et simul intra corda omnia cultus devoti erga summam ejus majestatem, obsequii universi et absoluti erga providentiam ejus, gratissimi amoris erga beneficia ejus, sensibus insuflandis. Quæque hebdomas quiete religiosa sabbati sanctificabatur; primis in mense quoque dies Deo cum precibus et sacrificiis singularibus dicebantur; primitivæ anni, in die festo Pasche cum agno et in holocaustum offerabantur; initiisque messum hæc oblatio publicè solemniterque testabatur omnia recolligenda modo bona ex merâ Creatoris liberalitate suscipi. In Pentecoste azymorum oblatio, holocausta, sacrificium pro peccato, et quæ simul offerebantur sacrificia pacifica, docebant Israelitas, eodem tempore quo omnia sibi effusa Dei manibus ferebantur, hunc venerati et grates ipsi pro donis persolventes, simul etiam debere ejus misericordiam sollicitè pro admissis in tempore messium delictis, ab eo

expetere ut peccatis immunes maneant quam utentur collectis; rogare ipsum, ut qua deo dedit conservare velit, et adhuc colligendis benedicere.

Denique die festo Tabernaculorum postquam vinum et omnes fructus recondita erant, per dies octo solemnes gratiarum actiones Deo reddebantur. Cuncti cogebantur his tribus festis præcipuis adesse, et gratiarum actionum nec non et publicarum supplicationum esse participes. Huc nemo venire debebat quin suum munus afferret, et sacrificiis reverentiam Deo adhiberet, jubebatque Deus Levitas, extraneos, viduas, et orphanos ad epulas lætitiæ accedere, quas agebant propter bona quæ dederat illis, ut meminere illa bona non tantum ad illos pertinere et illorum partem largiendis illis qui his bonis carebant. Quot pro nobis documenta! quanta felicitas si cum hos dies festos celebramus, illarum legum et exercitationum verum ingenium suscipere!

Longius procedamus, et leges expendamus quæ attinent ad decimas, primitias, annum sabbaticum, et ad annum jubilei; omnia quæ continent nobis magni sunt adhuc documenta. Ille videre est Israelitas non esse dominos suorum honorum, imò personarum suarum; Deus est illorum Dominus, et illius sunt ipsi clientes, coacti illi solvere sicut censum et vectigal, primitias, et decimas suorum fructuum et pecuniarum; omnium suarum terrarum Dominus est solus, et illas hi tantum occupant sicut villicæ et inquilini conditionibus quas voluit illis imponere; quamobrem illas in perpetuum abalienare nequeunt; potestatem demum ne habent quidem suas personas tradendi, nec aliis ac illi suam libertatem adstringendi, quia omnes illi sunt sicut servi, ex tempore quo illos è servitute Ægypti redemit.

Urum est quam multis modis, licet imperfecta, lex Moysis in hominis mente necessitatem defigere quæ stringit fratres suos diligendi, et vivendi in obsequio Dei universo atque in summa presentium abnegatione. Israelita qui, mandata secum reputans, pendebat ea de quibus agitur, meminerat, primitias et decimas offerendo, se Deo omnium possessori debere reverentiam et gratiarum actionem pro omnibus, et nullum jus habere ad utendum donis Creatoris nisi prout fidelis erat ad officia religionis et gratitudinis exsequenda. Ita sacerdotes et levitas habens ut questores vectigalium Dei, hæc illis sicut ipsi Deo reddebat, et sese honoratum prorsus existimabat si con-

tulisset honorum partem ad subsidia vitæ ministrorum sacrorum. Interdictio fundos in perpetuum emendi illi ostendebat se debere nec bonis adhærere per manus suas transcuntibus, nec excogitare ad congerendum et ad jungendum agrum agro, sed contentus esse, diligenter accurare portionem honorum Dei quam conductam habebat. Lex quæ post singulum septennium dominum destituebat omni possessione agrorum suorum ad illos remittendos pauperi, extraneo, viduæ et orphano; lex quæ post triennium illi decimam imponebat, pro questu viduæ, orphani et extranei, erant illius oculis nova argumenta supremi domini quod Deus in omnia bona semper habebat, et tendebat ad defigendum in illius animo anorem et reverentiam pauperum, quos Deus in illius locum substituebat, et quibus illius dominica jura transmittiebat. Quam debebat propensus esse ad confidendum providentiæ Dei sui, cujus sex post annos tam certam habebat experientiam ex abundantia frogam fructuumque perceptione quæ rependebatur otium in quo dormiebant omnes agri septimo anno! Quantum lex illa quæ nullus Hebræus in perpetuum servus manere debebat, cum omnes tum pauperes tum divites servi Dei æquæ essent, quantum, inquam, lex illa commendabat honorem Dei solius dominio subpaciendi illique soli serviendi, nec potis esse tam fastam excutiendi servitutem!

Multine hodiè reperimus Christiani quorum religio tam pura, et sententiæ tam altæ sint quam ille hujusce Israelitæ legibus Moysis fidelis? Ille tamen homo adumbratio est tantum hominis christiani eruditi et illuminati lege evangelicâ. Hujusce officia omnia Israelitæ officia continent, gratitudinem erga Deum, fiduciam illius Providentiæ, usum legitimum et abnegationem honorum quæ ad vitam corporis spectant, fidem ad illa cum inopibus dividenda sicut debitum quo oneratur; ad hæc verò tantum non tendunt, spectant ad alia bona longè pretiosiora quæ à munificentia Dei accipiunt, spiritum, eruditionem, scientias, dotes, tempus, exteriora et interiora virtutis adjuvamenta. Hæc omnia illius non sunt, usum tantum habet quem Deus à nobis repetere potest, cum in suis bonis dominium servet quod alienari non potest, et primitias et decimas tantummodo non exigit, sed etiam omnium honorum suo numini consecrationem propter gloriam suam; Christianus enim non est tantum villicus et inquilinus oculis Dei,

sed adhuc servus illius est. Deus ad quem pertinet, et cui essentialiter subditus est ut illius creatura, novum jus principatus in illo adeptus est, cum illum à servitute demonis et peccati liberaverit; ita non potest dona Dei tradere, nec semetipsum tradere, nisi secundum voluntatem et gloriam Domini sui. *Non est vestri*, inquit sanctus Paulus, *empti enim estis pretio magno*. Illi jam non licet alteri servire magistro ac illi à quo emptus est; suâ enim redemptione non liber evasit, sed ex miserâ et funestâ servitute ad aliam transit quæ illum felicissimum præstat, et sola est veraque libertas. *Nunc verò*, addit Apostolus, *liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam*.

An mihi tacendum erit, priusquam de legibus locutus sim, quæ ad lepram spectant. In his legibus tot peculiariora sunt, quorum rationem redderemus difficile, si soli literæ sensui studeremus, ut hoc ipso moveamur hunc sensum corticem esse solummodo rumpendum. Cur, exempli gratiâ, sacerdotes Deus et non medicos lepræ judices instituit? Cur morbus ille, potius quam scabies illi similima, homines efficiebat impuros? Cur tot cautiones ad examinandum naturam et progressus hujusce morbi, remediaque reperendum? Cur demum tot cæremonia priusquam sanatus leprosus resisteretur vitæ commercio ex quo morbus illum excluderet? Serice sunt illæ difficultates; his omnis lector meritò movetur, et illarum explanationem poscit; si igitur oculos ultra sensum primum feramus, alium reperimus qui has difficultates dilucidabit, et quo primi sensus tenebræ nobis subito lux et documentum fiet. Sine dubio illis hæere debemus, et hæc Spiritus sanctus voluit à nobis haud aliter intelligi. Si vel minimam attendere lepræ principium esse in sanguine quem corripit malignus humor, et hunc morbum paulatim increcere donec corpus opertum fuerit, et communicari commercio quod habemus cum leproso, faciliè Patrum Ecclesiæ sententiam intellegemus, qui quidem ferè omnes in leprâ viderunt peccati figuram, et in modo quo curabantur et mundabantur leprosi, penitentiam imaginem et reconciliationis peccatorum.

NUMER. — Oportet animadvertere facta relatâ in hoc libro esse sicut omnia cætera veteris Testamenti instructionibus et mysteriis referata; qui autem Christiani, jurante doctrinâ Jesu Christi, apostolorum sanctorumque

doctorum veritatem requirent in his umbris latentem, cum scientiæ tûm adificationis locum inveniunt.

In multiplicatione filiorum Israel videbunt adimpletionem promissionum quas Deus patriarchis fecerat, et hoc prodigio potentiæ Domini incitabantur ad plenissimè fidendum verbis illius et bonitati.

In ordine itinerum et castrorum metationis quem Deus instituit exercitui Israel, agnoscent imaginem ordinis qui Ecclesiam debet regere.

Ex mandatis à Deo datis ad experiendum mulieres quæ in adulteri suspicionem veniunt, intellegunt quantum scelus istud detestetur, et quam vigilanter homines debeant illud horribile flagitium fugere.

In consecratione Nazæeorum videbunt imaginem vitæ secreta ac mortificate quam agere debent qui sese Deo consecrant.

In variis stationibus per quas Deus ducit populum suum, inveniunt figuram tentationum variarum per quas sanctos suos super terram traducit.

Ex penâ Mariæ impositâ et cujus Moyses illi remissionem impetraverat, ediscunt necessitatem à sacris nonnunquam recedendi ad sua aliquandâ delenda peccata.

Quæ sit autem statuenda proportio penitentiam inter et peccatum, reperiet ex quadraginta annis commorationis in deserto impositis filiis Israel, quia per quadraginta dies, terram promissionis consideraverant cum mente rebelles ac diffidentem quâ adversus eos concitata esset ira Domini.

Quantâ severitate Deus illos puniturus sit qui dies ipsi dedicatos non sanctificant, intellegunt ex jussu quem dat lapidari hominem qui ligatum die sabbati collegerat. In penâ terribili Core, Dathan, et Abiron, videbunt castigationes illis reservatas qui ministerium sacrum usurpant.

Miraculum quod patrat Deus ad probandam vocationem Aaronis, vocationis omnino divinæ necessitatem ad sacerdotium indicat, virtutes quibus debent ornari qui vocati sunt ad sanctum hoc vitæ genus piæque opera que debent exercere floribus et fructibus designantur quos summi hujusce pontificis virga produxit.

Abnegatio in quâ vivere debent illi qui sacris se devotum, apparet etiam in prohibitione Dei ne sacerdotes et levitæ possint hæreditatem in medio populi sui, quod solus ipse velit illorum esse pars et hæreditas.

Docti Christiani in sacrificio vaccae rufa invenient imaginem sacrificii Jesu Christi; in lapide bis percusso à Moysè figuram divini Salvatoris percussu à Judæis et ab ethnicis; in aquâ è rupè saliente imaginem gratiæ quæ purificat animas, et sicut restinguit sacrorum desideriorum quibus illæ flagrant; tandem in serpente æneo exaltato ad sanationem illorum quos momoderant ignei serpentes, figuram Jesu Christi in crucem exaltati ad salutem illorum quos dæmon peccato vulneravit.

Asina Balaam quæ hujusce prophætæ stultitiam redarguit illis ostendit Deum nonnunquam eligere infirmissima ad frangenda robustissima.

Denique Moyses et Aaron morientes priusquam Israelitis introduxerint in terram promissionis, illis exponunt impotentiam sacrificiorum et cæremoniarum legis antiqûæ ad intromitendos homines in regnum cælorum, et sic Christiani intelligent hanc prærogativam reservatam fuisse Jesu Christo quem Josue figurabat, quique postquam filios Dei traiecit per aquas baptismi figuratas undis Jordanis, illos mittit in possessionem Jerusalem cælestis.

Hæc sunt veritates quas in hoc libro invenient qui, juxta spiritum Apostoli et Jesu Christi ipsius, hunc librum habebunt sicut signum in quo Deus ostendit hominibus, sub diversis figuris, mysteria quæ credere debent, et virtutes quas oportet exercere. Non debemus enim oblivisci Jesum Christum ipsum esse qui nobis ostendit mysterium crucis in exaltatione serpentis ænei; et hoc attentionem eò majorem postulat quòd forsitan vix intelligeremus verum sensum hujus emblematis, nisi divinus ille Salvator nobis ipse patefecisset illud mysterium.

Verumenimverò quis ex nobis putavisset Christum à serpente potuisse figurari? Audiamus ergo hunc divinum Salvatorem, studeamus factis plenè mysteriorum inclusorum in emblemate quod nobis proponit, et sic discamus quam sit alta dictio divinarum Scripturarum.

Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, inquit Dominus Jesus Christus, *ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Ignei serpentes deserti erant imago dæmonis et antiqui serpentis qui dux est illorum. Moribus venenatis horum serpentium lethaliter vulnerati sumus; venenum illorum in cor nostrum sese effundens in nobis sicut accendit ardentem quam nihil restinguere potest; nam

tantum in articulo mortis desinit hæc sitis. Quin etiam hoc venenum in venas nostras sese insinuans nosmetipsos reddidit similes serpentibus à quibus vulnerati sumus; tales enim peccato facti sumus quales erant Judæi prævaricatores, quos Jesus Christus et illius præcursor serpentes et progeniem viperarum vocant. Ad nos sanandos et à morte redimendos, Christus peccatum non faciens, naturam peccatorum et similitudinem peccatorum suscepit. Quemadmodum serpens æneus verorum serpentium figuram exteriorem habebat, quantum serpentium veneno careret, sic Christus similis esse voluit illis ad quos venerat salvandos, et noluit extrinsecus distingui, quamvis secerneretur ab illis sublimi sua virtute. Sicut peccator circumciscus est, à sancto Joanne baptizatus est sicut peccator, passus est sicut peccator; et illius ipsa sanctitas, quæ inimicos suos commovere debuisset, iram illorum è contra concitavit. Quinimò hæc ipsa sanctitas illorum oculis nova causa fuit illum exaltandi, sicut serpentem æneum, in crucem. Oportebat autem illum sic exaltari, ut nullus omnium qui crederent in illum periret, sed omnes haberent vitam æternam. Christus in cruce remedium est unicuique, necessarium, supremum, omnibus propositum. Quicumque illum aspicit cum fide vivâ et fervidâ, quique sui morbi gravitatem intelligit, qui, sanationem tantum à Christo expectans, illam sanationem sperare audeat et postulare, quantumcumque, quamlibet multiplicata et inveterata sint ipsius vulnera, ille non peribit, sed habebit vitam.

Judæis difficile non erat serpentem æneum aspiciere cum fide, præsertim post aliquot sanationis exempla; vitam amabant, dolorem timebant, execrabantur serpentes à quibus vulnerati erant; ex funestis et acerbis effectibus veneni non licebat illis ignorare hoc venenum sese insinuasse in eorum venas per quas ferebat incendium, et hæc omnia illos hortabantur ad aspiciendum oculis avidis salutare signum, quod solum finem poterat imponere cunctis illorum vulneribus.

Non est ita de nobis erga fidem christianam, quæ quidem viget propter charitatem nos Christo arcè jungentem sicut fonti justitiæ et vitæ. Crux illius nobis est causa stuporis et tristitiæ, multis etiam, triste dictu, scandali. Serpentes à quibus vulneramur invisibiles sunt, etiam sunt invisibilia vulnera quæ faciunt; venenum quod in cor nostrum effundunt cupidines delectat; mortui, vivi habentur

et sani; nos nemo miseratur, oculos nemo habet ad nostrum casum discernendum; mirum est nos illo casu commoveri, et hoc prodigium est majus quam prodigium quo sanabantur Israelitæ in deserto.

Igitur oculis fidei plenos injicere in Christum auctorem et consummatorem nostræ fidei, sicut à sancto Paulo incitatur, amplissima est gratia. Quamlibet sit exiguum hoc initium, omnia quæque nostram conjunctionem cum illo incipiunt, prelii sunt inestimabiles. Multum est oculos aperire, et caput deflectere ad Christum exaltatum in crucem, et vivit etiam cum moritur, qui illum invocat. Impossibile vanam esse fiduciam erga illa genitibus et precibus auctam.

Non dictum est serpentem æneum purgavisse desertum in quo erant Israelitæ à cunctis serpentibus qui illos tenebant perterritos et illorum puniverant querelas. Contra, quod Moyses in Deuteronomio dicit illis, dat locum credendi dispositionem horribilis deserti per quod vagabantur non mutatam fuisse nisi post ultimam illorum stationem. Quidquid cæterum fuerit de Israelitis, certum est tamen non aliter esse pro nobis de hac vitâ ejus desertum in quo vagabantur imago erat: inter scorpiones et serpentes vivimus. Ab illis crux Jesu Christi terram non purgavit, et illos omnes non exterminavit; quin et illis lethale venenum non abstulit. Hanc progeniem viperarum societate fidelium primùm expulsum permisit inter illos postea subrepere, et illarum numerum multiplicari prout secula processerunt. Attamen per virtutem crucis semper aequè potentis et efficacis, Christus non cessat nos tueri à veneno illorum serpentium, dum secundum fidem vivamus, et eum vulnus lethiferum infeliciter accipimus, oculis nostris appareat ad nos sanandos, si ad illum per fidem confugimus. Donec aditus veræ terræ promissionis nobis fuerit apertus, cum serpentibus vivemus, et semper nobis timendum erit ne flammis illis similes, si oculos fidei nostræ indesinenter non injicimus in illum qui se passus est exaltari in crucem, ut omnes qui crederent in illum non perirent, sed omnes haberent vitam æternam.

Ex Davide et sancto Paulo cognoscamus documentum quod trahere debemus ex agendi ratione quam Deus habuit erga Israelitas damnatos ad palandum per quadraginta annos in hoc deserto. *Venite,* inquit David, *adoremus et prociadamus: et ploremus ante Dominum qui fecit nos; quia ipse est Dominus Deus noster, et nos*

populus pascae ejus, et oves manû ejus. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto: ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, et viderunt opera mea. Quadraginta annis offensus fui generationi illi, et dixi: Semper hi errant corde. Et isti non cognoverunt vias meas: ut juravi in irâ meâ, si introibunt in requiem meam.

« Videte, inquit Paulus Apostolus, quod dicit in hoc loco Spiritus sanctus per os David. Videte, fratres, non fortè sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognoscatur, ut non obduretur quis ex vobis fallaciâ peccati; participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus, dum dicitur: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illâ exacerbatione.* Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto? Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt? Et videmus quia non potuerunt introire propter incredulitatem. Timeamus ergo ne fortè relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse; etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis; sed non profuit illis sermo auditus, non admixtus fidei ex iis quæ audierunt. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus; quemadmodum dixit: *Sicut juravi in irâ meâ, si introibunt in requiem meam:* et quidem operibus ab institutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco de die septimâ sic: *Et requiescit Deus die septimâ ab omnibus operibus suis;* et in isto rursum: *Si introibunt in requiem meam.* Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ii quibus prioribus annuntiatur est, non introierunt propter incredulitatem, iterum terminat diem quemdam, hodiè, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Nam si eis Josue requiem præstitisset, nunquam de aliâ loqueretur, posthæc, die, Itaque relinquatur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requiescit ab operibus suis, sicut à suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. »

Curæ lectorum nostrorum demandamus commentationem illarum meditationum quas illis David et Paulus Apostolus proponunt; quæ quidem exemplum præbent excellentissimum meditationum quales Scripturæ sacræ studium comitari debet. Moysis nullus præstantior interpres quàm David et sanctus Paulus: etenim Spiritus sanctus nobis ipse patefacit in psalmis et in epistolis Apostoli quæ documenta certissima et utilissima colligere possimus in libris Moysis. Utilissimum enim est ex partibus cunctis divinarum Scripturarum eligere varios textus eidem fini congruentes. Hic textus inter se collati invicem sibi mutuum præstant lucem, quæ quidem magno est adjuvamento ad interpretationem aliorum mysteriorum quæ in sanctis libris includuntur.

DEUTERONOMIUM. — Reminiscentur Christiani qui Deuteronomium legunt, quânto præstat Israelitarum legi lex quam acceperunt à Deo, eò fidelius ipsi esse adhaerendum. Nam sicut benedictiones genti duræ carnalibusque dedite promissæ nonnisi exemplaria erant bonorum quæ fidelem populum manent, sic etiam quæ imminabant Judæis pœnæ, umbrae imperfectissimæ sunt pœnarum quibus Christiani infideles affligentur.

Decalogus, qui jam inscriptus in Exodo hic commemoratur, veluti compendium est legum omnium Moysis, idèque dignus ad quem specialiter attendamus. Nomen eduxit è verbo græco δεκαλόγος, quod significat decem verba, id est, decem præcepta. Hæc præcepta in Deuteronomio distinctiùs separantur quàm in Exodo; præterea voces paulatim differunt, sed non essentialiter. Duos textus conferamus, et unum per alium illustremus; hic hebraicam sequemur versionem, ut æquiparatio evidentior appareat.

PRIMUM PRÆCEPTUM: *Ego sum Ens supremum, Deus tuus.... Non erit tibi Dii alieni coram me, etc.*—In utroque textu littera hebraica hæc est: *Non erit tibi dñi alieni coram me.* Inde sequitur sine dubio Septuaginta et sancti Hieronymi translatio: *Non habebis deos alienos coram me.* Sed plerumque in hebraicâ linguâ *Dii*, pluralis numerus pro *Deo*, singulari, accipitur. Inde fit ut incipiat Genesis in hebraico libro his verbis: *In principio creavit Dñi*, pro, *creavit Deus*; est ergo ratio cur eundem linguæ in utroque casu habitum deprehendamus, idèque verbum singularem numerum occupat: *Non erit tibi Dii alieni*, id est, non erit tibi Deus alienus. Impersonaliter etiam posse hic

accipi verbum quidam putant, ut in gallicâ linguâ dicerent, non erit: *Il n'y aura point pour vous de dieux étrangers devant moi.* Reverti, idem sensus sonat: « Non habebitis coram me deos alienos, ne unum quidem. »

SECUNDUM PRÆCEPTUM: *Non assumes nomen Entis supremi Dei tui in vanum; — id est, falsa causâ, injustè, vel temerè; alibi enim Deus per Jeremiam quibus conditionibus juramentum fiat legitimum indicat: In veritate, in iudicio et in justitiâ. Quicumque his se subtrahit conditionibus, præceptum lædit, quo vetatur nomen Domini in vanum assumere.*

TERTIUM PRÆCEPTUM: *Memento diei sabbati ut eum sanctifices.* — Sic legitur in Exodo; in Deuteronomio scriptum est: *Observa diem sabbati, ut eum sanctifices.* In hoc solo differentia est, quòd in Deuteronomio verbum *observa* in loco est verbi *memento*, quod legitur in Exodo. In eundem sensum conflunt hæc voces: *Memento diei sabbati, cum observa*, sed semper ita ut eum sanctifices. Hoc rei caput est, circa quod textus ambo nullo modo dissentiant.

QUARTUM PRÆCEPTUM: *Honora patrem et matrem tuam.* — Nullo modo hæc verba, quæ præcipua sunt præcepti, inter se differunt.

QUINTUM PRÆCEPTUM: *Non occides.*

SEXTUM PRÆCEPTUM: *Non adulterabis.* — In Epistola sancti Pauli ad Romanos, sextum præceptum quintum præcedit. Eodem ordine Evangelium sancti Marci id inscribit, sed in SS. Mattheo et Lucâ, Exodi et Deuteronomii utrumque ordinem servat.

SEPTIMUM PRÆCEPTUM: *Non furaberis.* Nihil hic controversiâ dignum.

OCTAVUM PRÆCEPTUM: *Non loqueris contra proximum tuum mendax testimonium (in Exodo), vanum testimonium (in Deuteronomio).* Vulgata uno verbo utrumque textum coerct, *falsum testimonium.* Nihil magis vanum quàm quod falsum est; unum in alio continetur.

NONUM ET DECIMUM PRÆCEPTUM (secundum Exodum): *Non concupisces domum proximi tui, non desiderabis uxorem proximi tui, nec servum, nec ancillam, nec bovem, nec asinum, nec omnia quæ proximi tui sunt.* In Deuteronomio accuratius distinguuntur duo præcepta. Primò dicit: *Non concupisces uxorem proximi tui, et nonnum præceptum; in decimo autem legitur: Non concupisces domum proximi tui, nec agrum, nec servum, nec ancillam, nec bovem, nec asinum, nec omnia quæ proximi tui sunt.* — Per hæc præcepta, etiam concupiscentia prohibe-

tur rerum quas usurpare sextum septimumque veterant. Ex ordine sexti et septimi præcepti naturaliter deducitur ordo noni decimique, prout fertur in Deuteronomio. Ante omnia raptum adulterum vetat dominus: *Non adulterabis*, hoc est sextum præceptum; sed etiam, *non desiderabis uxorem proximi tui*, hoc est nonnum præceptum. In septimo, quæ sunt aliena rapere vetatur: *Non furaberis*; in decimo prohibetur etiam desiderio prosequi domum, agrum, servum, ancillam, bovem, asinum, quævis tandem bona aliena: *Non concupisces domum proximi tui, nec agrum, nec servum, etc.* Sic naturaliter decurrit textus hujus genuina significatio. Sic etiam ex textu Exodi lumen exoritur ad illustrandum tertium octavumque præceptum Deuteronomii, dum contra circa ultimum utrumque præceptum textus Deuteronomii Exodo illustratur.

Ex his decem præceptis, tria priora ad Deum, septem posteriora ad proximum spectant. In Levitico septem ultima præcepta in unum collecta sunt, quod et omnia complectitur: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Eo textu SS. Mattheus et Marcus illud iterant. Sanctus Paulus illud memorat in eodem sensu, et notat illo præcepto contineri omnia quæ ad proximum atinent: *Qui diligit proximum, inquit, legem implevit; nam, non adulterabis; non occides; non furaberis; non falsum testimonium dices; non concupisces, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dillectio proximi mahm non operatur; plenitudo ergo legis est dilectio.* Quod hic ad Romanos, alibi ad Galatas iterat: *Omnis lex, inquit, in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Hoc etiam sanctus Jacobus regalem legem appellat his verbis: *Si tamen legem perficitis regalem secundum Scripturas: Diliges proximum tuum sicut teipsum, bene facitis.* Regalem legem vocat, quasi præcipuam, omnesque leges erga proximum continentem.

Supererat ut et alia lex nostra erga Deum officia complectens, ferretur; hanc Moyses in Deuteronomio his verbis inscripsit: *Audi, Israel: Ens supremum, Deus noster, Deus unicus est: diliges igitur Ens supremum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex totâ fortitudine tuâ.*

Hoc est mandatum à Jesu Christo vocatum maximum et primum, ut loquitur Evangelista: *Unus enim doctor legis interrogavit Jesum tentans eum: Quod est mandatum magnum in lege?*

*Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in totâ animâ tuâ, et in totâ mente tuâ. Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet et propheta. Paululum obijcitur: reperire est in verbis quæ primum constituent mandatum, sive inter textum Moysis et Evangelistarum, sive sanctum Mattheum inter et sanctum Marcum. Ad quæ illustranda, notabimus apud Hebræos cor assumi pro mente ad cogitationem, unde fit in Septuaginta hic *mentem*, seu cogitationem, pro corde successerit. Adde, animam assumi pro desiderio, ut in psalmis: *Ne tradideris me in animas tribulantium*, id est, ipsorum desideris non obijcitur. Forsan et in græco textu, confusa est vox *διὰ τῆς, mens*, cum voce *διὰ τῆς, virtus, fortitudo.* Sic in sancto Mattheo, in quo legitur *cor, anima, mens*, vox ultima potuit in versione græcâ cum voce *fortitudinem* indicante confundi, et in sancto Marco, qui inscripsit *cor, animam, mentem et fortitudinem*, verba *cor et anima*, his eadem hebræam vocem exprimit, quæ Septuaginta pro *mentem*, Vulgataque per *cor* expresserunt. Quator ergo Evangelii verba, *cor, anima, mens, fortitudo*, reipsâ tribus Moysis continentur terminis, *corde, animâ, fortitudine*, secundum Vulgatam; *animâ, mente, fortitudine*, secundum Septuaginta. Sic ergo interpretatur magnum hoc mandatum: *Diligens ENS Deum tuum ex toto corde et animâ, illi omnes cogitationes consecrando: diliges eum ex totâ mente tuâ, omnes ejus desideria in ipsum conferendo; diliges eum ex totâ fortitudine tuâ, omnes actus tuos ad ipsum referendo; diliges eum, diligendoque unicam esse fateberis; nomen ejus in vanum non assumes; memor eris ut sanctifices diem sabbati, quem in adorando Domino consecutes. Item, diliges proximum tuum sicut teipsum, diligendoque honorabis patrem tuum et matrem tuam; non occides; non adulterabis; non furaberis; non induces falsum testimonium in proximum tuum; non concupisces ejus uxorem aut quidquid ipsius res sit: ita lex omnis duabus his mandatis constat.**

Sæpiùs tandem in sacris Scripturis, præsertim in Deuteronomio, omnia officia nostra in uno præcepto amoris Dei continentur, quòd, lege Dei nobis æquo modo omnia et in Deum et in proximum nostra officia prescribente, non potest amor Dei cum odio proximi sociari. Inde sanctus Joannes: *Si quis dicit*

quod amat Deum et fratrem suum odio habent, mentitus est; nam quomodo qui fratrem suum quem videt non amat, Deum amat, quem non videt? et illud accepimus à Deo præceptum, ut qui Deum diligit diligit et fratrem suum.

Solutus ergo Dei amor præcipua decem mandata Dei, omnesque leges ab eo præscriptas essentialiter complectitur, et ex eorum observatione pendunt omnia tum presentis, tum futuræ vitæ promissa. Inde in Levitico Deus sic ad filios Israel: Ego ENS Deus vester: juxta consuetudinem terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis; et juxta morem regionis Chanaan, ad quam introductus sum vos, non ageris, nec in legibus eorum ambulabitis. Facietis judicia mea et præcepta mea servabitis, et ambulabitis in eis. Ego ENS Deus vester. Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo vivet.

Longè autem ante illa tempora, Deus allocutus Noe, novi orbis caput, ipse patriarcham monerat et ejus filios, quod sensus et cogitatio humani cordis prona sunt in malum ab adolescentiâ suâ; illud fatale consequens est primi hominis inobedienciæ; et idè, cum Israelitæ sibi nimis fidentes ausi fuerunt dicere Moysi: Audi cuncta quæ dixerit Deus, loquarique ad nos, et nos audientes faciemus ea, addidit Dominus: Quis det talem eos habere mentem ut timeant me, et custodiant universa mandata mea in tempore, ut bene sit eis et filiis eorum in sempiternum? Et idè Moyses, quum eis prænuñtasset et futuras iniquitates, et imminentes à Deo penas Judæis, hoc sermone redituras Dei in ipsos misericordias concinit: Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum et cor seminis tui, ut diligas ENS Deum tuum in toto corde tuo, et in totâ animâ tuâ, ut possis vivere..... Tu autem reverteris, et audies vocem ENTIS Dei tui, faciesque universa mandata quæ ego præcipio tibi hodiè. Et supra: Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodiè, non supra te est, neque proci- positum, nec in celo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad cælum ascendere ut deferat illud ad nos, et audiamus atque opere compleamus?

Neque trans mare positum, ut causeris et dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, et illud ad nos usque deferre, ut possimus audire et facere quod præceptum est? Sed juxta te est sermo valde in ore tuo et in corde tuo, ut facias illam.

Sanctus Paulus altissimum sensum nobis aperit illorum verborum, sicque ait: Finis est legis Christus ad justitiam omni credenti: Moses enim scripsit quoniam justitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in eâ; quæ autem ex fide est justitia sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cælum? id est, Christum deducere; aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum à mortuis revocare. Sed quid dicit Scriptura? Propè est verbum in ore tuo et in corde tuo; hoc est verbum fidei, quod predicamus: quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum et in corde tuo crederis quod Deus illum suscitaverit à mortuis, salvus eris; corde cum creditur ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem. Justitia ex corde provenit, sed primum in malitiam ex suâ naturâ cor hominis non in bonum inclinari aliter potest quam per gratiam Jesu Christi. Hæc est quæ circumcidit cor hominis, cui sanctorum amore infundit, per quem cupidinibus suis exemptum, ad Deum solum fervet, et illa gratia ex fide solâ obtineri potest. Credendum est ergo in Jesum Christum, ut ab eo impetremus per fidem gratiam sine quâ adimplende legis incapaces sumus; simulque oportet ut confiteamur Jesum Christum, cujus testimonium sicut divini Redemptori reddamus, per cujus gratiam solummodo perficere legem nobis datur. Sic et cor et os in eam adimplendam concurrent: quæ perfectio à nobis cordis et oris consonantiam exigit, ut ametur, et in lucem producatur nostra fides. Hæc fides donum est divinum, cujus primitias cum sacro hospitalitate jam accepimus, quodque in nobis ut augeatur et servetur, semper præcæmur.

Credo, Domine, ait Marcus, sed adjuva inere- duitatem meam, Lucasque: Adjuva nobis fidem Domine Jesu. (Translat. ex Bibl. de Vence.)

DIVUS HIERONYMUS IN UNIVERSUM PENTATEUCHUM. Ad Desiderium.

Desiderii (1) mei desideratas accepi epistolas, qui quodam præsigio futurorum, cum Daniele sortitus est nomen, obsecrantis ut translata in latinam linguam de hebræo sermone Pentateuchum, nostrorum auribus traderem. Periculosum opus ceriè, et obtrectorum meorum latratibus patens; qui measserunt in septuaginta Interpretum suggillationem nova pro veteribus cadere, ita ingenium quasi vinum probantes; cum ego sepius testatus sim, me pro virili portione in tabernaculo Dei offerre quæ possim, nec opes alterius aliorum paupertate fradari. Quod ut auderem, Origenis me studium provocavit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco et obelo, id est, stellâ et veru opus omne distinguens: dum aut illucescere facit quæ raris ante fuerant; aut superflua quæque jugulat et confodit, maxime quæ Evangelistarum et Apostolorum auctoritas promulgavit. In quibus multa de veteri Testamento legimus, quæ in nostris codicibus non habentur; ut est illud: Ex Ægypto vocavi Filium meum; et: Quoniam Nazareus vocabitur; et: Videbunt in quem compunxerunt; et: Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ; et: Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se; et multa alia quæ proprium *εὐαγγέλιον* (2) desiderant. Interrogemus ergo eos ubi hæc scripta sint, et cum dicere non poterint, de libris hebræicis proferamus. Primum testimonium est in Osee, secundum in Isaiâ, tertium in Zachariâ, quartum in Proverbiis, quintum aquè in Isaiâ. Quod multi ignorantes, apo-

cryphorum deliramenta sectantur, et Iberas (1) naniis libris authenticis præferunt. Causas erroris non est meum exponere: Judæi prudenti factum dicunt esse consilio, ne Ptolomæus, unicus Dei cultor, etiam apud Hebræos duplicem divinitatem deprehenderet. Quod maxime idcirco faciunt, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique ubicumque sacramentum aliquod Scriptura testatur de Patre et Filio et Spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacerunt, ut et regi satisfacerent, et arcana fidei non vulgarent. Et nescio quis primus sanctorum septuaginta cœlulas Alexandriæ mendacio suo extraxerit, quibus divisi eadem scripturarent; cum Aristæus ejusdem Ptolomæi *εὐαγγέλιον*, et multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint. Sed in unâ basilicâ congregatos, cœtulisse scribant, non prophetasse: aliud est enim verum, aliud esse interpretem: ibi Spiritus ventura prædicit; hic eruditio et verborum copia, ea quæ intelligit transfert. Nisi fortè putandus est Tullius, Œconomium Xenophonis, et Platonis Protagoram (2), et Demosthenis pro Ctesiphonte afflatus rhetorico spiritu transluisse. Aut aliter de iisdem libris per Septuaginta, aliter per Apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit: ut quod illi tacerunt, hi scriptum esse mentis sint. Quid igitur? damnamus veteres? Minime. Sed post priorum studia, in domo Domini quod possimus laboramus. Illi interpretati sunt ante adventum Christi, et quod nesciebant dubiis protulere sententiis: nos post passionem et resurrectionem ejus, non tam prophetiam quàm historiam scribimus: aliter enim audita,

(1) Desiderius pius erat presbyter Aquitanensis, qui unâ cum Ripario tractatum composuit de Reverentiâ martyrum reliquiis concedendâ, quem Hieronymus contra Vigilantium produxit. Alii ferunt fuisse hæc doctrinâ præstantissimum, ad quem idem Pater scripsit epistolam CLIV secundum editionem Benedictinam.

(2) Vox *εὐαγγέλιον* hic significat commentarium, sive fusiore explicationem.

(1) Iberi de quibus agitur propè Ponticam provinciam, Colchidem inter et Armeniam debebant, ac inde, si nonnullis auctoribus apocryphis fides, erant exituri reges Gog et Magog.

(2) In aliis manuscriptis legitur Pythagoras, quod scribere alicujus ignorantia vel inattentioni vertendum.